

До анекдотичної біографії Шіллера.

Дня 9 мая с. р. обходив цілий німецький світ з великим ентузіазмом столітні роковини смерти одного з найбільших своїх поетів Фрідріха Шіллера. Використовуючи ту нагоду подаємо нашим читачам кілька анекдотичних епізодів з життя славного німецького письменника на основі недавно виданої книжки Т. Мауха п. з. „Schiller-Anekdoten. Stuttgart, 1905“. Характеристику його поетичної творчості подамо на іншому місці.

I.

Коли одного гарного ранка вийшов Шіллер на прохід до т. зв. „долини, рож“ у Голіс, куди недалеко плила ріка, почув з корчів тихий голос. Підійшов ближше і почув молитву молодого чоловіка, що роздягнений до половини хотів скакати у воду. Збентежений приходом Шіллера відповів на його питанє: „Мені лишилися дві дороги до вибору: або вмерти в голоду, або самому покласти кінець своєму життю“. По тім оповів, що він студент теології і від пів року живе тільки сухим хлібом...

Зворушений Шіллер дав йому всі гроші, які мав при собі, і взяв від нього приреченє, що протягом вісьмох днів не подумав про смерть.

Кілька днів потім підчас весіля одної визначної липської родини підносить ся з поміж веселих гостей наш поет, оповідає про свою стрічу, бере тарілку в руку і збирає для нещасливого студента стільки грошей, що той навад набрав охоти до життя і кінчив свої студії.

З утіхи, що виратував життя чоловіка, мав поет зложити потім лісню до радости.

II.

Бувши учеником у військовій Академії герцога Кароля Віртемберського любив Шіллер наслідувати рухами і мовою своїх учителів. Коли про той його талант довідав ся герцог, зажадав одного разу від нього, аби спробував свої штуки на нім самім. Збентежений хлопець відмовляв ся як міг, одначе цікавий герцог опер ся при своїм жаданю.

Рад не рад попросив Шіллер у герцога його палиці, прибрав його позу і спосіб бесіди і став герцога екзамінувати. Розбавлений Кароль давав відповіді, та з них молодий екзамінатор не був задоволений. Тоді, наслідуючи зовсім спосіб герцога, Шіллер гримнув: „До сто чортів, то з вас осел!“ — потім подав руку графині Францішці Гогенгайм, що стояла недалеко від нього, і зробив рух, немов би хотів з нею віддатися. Тоді веселий герцог, беручи ся від сьміху за боки, крикнув за ним: „Ти, слухай, лиши мені Францішку!“

III

Раз відчитував Шіллер товаришам уривки зі своїх „Розбійників“. В тім надійшов на візитацію капітан Шмекенбехер і скартав усіх учеників за голосну розмову. Таке поведене капітана розсердило молодого поета і коли Шмекенбехер відходив до дверей, він крикнув за ним пів голосом: „Такого капітана я вистружу собі з моркви!“ Капітан удав, що не чув тих слів, і пішов.

Другого дня рано виступили всі ученики в рядах перед герцога. По довгій муштрі герцог закликав: „Шіллер!“ — Шіллер виступив на перед. „Чи то ти казав: „Такого капітана я вистружу собі з моркви?“ — „Так, Ваша Сьвітлість, я не вмю говорити неправди“. — „Шмекенбехер, вели подати йому моркву і ніж!“ — Павза...

Герцог стоїть перед Шіллером, сей дивить ся в землю. Незабаром принесли моркву і ніж і на знак герцога віткнули Шіллери в руки. — „Ну, вистружи-ж мені капітана!“ — каже герцог.

Шіллер заклопотаний і червоний як бурак став стругати моркву. Всі зачудували ся і стояли мовчки, а герцог опертий на свою тростівку впер очі в Шіллера, а далі буркнув:

— А справді був би скандал, як би вистругав капітана!

IV.

В хаті Шіллера все говорило ся тільки півголосом; він і його жінка не терпіли нічого гірше, як коли хто говорив голосно. Всі, що сходили ся з Шіллером, знали про той його норов і старали ся пристосувати ся до нього.

Та одного разу відвідав Шіллера Шльоссер, що переїздив через Ваймар. Той чоловік, велитень із кожного погляду, мав також велитенський рот, який пускав у рух головно тоді, коли оповідав анекдоти. Нещастє хотіло, що як раз під самим Ваймаром притрапила ся йому з одним мужиком забавна історія і він зараз по першій поздоровленю почав оповідати про неї Шіллерови і його жінці. Передівсім страшно кричав тоді, коли наслідувал бесіду мужика.

Бідному Шіллереви виступив на чоло зимний піт, одначе він усе таки силував ся видусити з себе сьміх. Його жінка перестрашена не зводила очей з оповідача. Ціла ситуація зложила ся так комічно, що присутні при тім приятелі Шіллера не могли стримати ся, щоб не бухнути здоровим сьміхом. Се як раз було на руку Шльоссерови. Він думаючи, що той сьміх викликало його дотепне оповіданє, а передівсім наслідуванє мужика, став оповідати цілу історію ще раз. Тепер його голос і дзенькіт шиб у вікнах злили ся в невольний шум... Та Шіллер уже не мав сили запанувати над собою і вхопивши себе за ніс крикнув, що йому пустила ся кров.

Під тим позором вилетів чим скорше з хати...

V.

На представленє „Нареченої з Месіни“ прийшли в великій числі студенти з Галле, Липська і Єни. По представленю пішли всі під вікно Шіллера. Зробивши йому там голосну овацію, вислали одного студента до нього до хати. Студент бундючно запросив поета взяти участь у вечері, яку приладив для них багатий батько одного його товариша. Шіллер відмовив.

Та студенти не дали так легко відправити себе і вибрали цілу депутацію, яка в імени всіх мала повторити запросини. Прийшовши до хати, застала депутація поета, як лягав до ліжка. Коли бомбастична промова знов не принесла успіху, влетіло до хати кількох буршів, вхопили одіж Шіллера і стали його силоміць одягати. За малу хвилину вели вже поета серед радісних окликів до гостинної залі.

VI.

„Одного разу, пише шкільний товариш Шіллера І. Ельверт¹⁾, мали ми відповідати в церкві катехізм. Нашим екзамінатором був Гонольд, чоловік, що вмів гарно обходити ся з трестиною. Він загрозив, що всіх нас порядно перебе, коли ми забудемо хоч одно слово. З тривогою зачали ми катехізм, одначе на щастє обійшло ся без побоїв. В нагороду за те дістали ми по 2 кр. на одну особу, — разом 4 кр. Стільки грошій ми не часто мали в своїх руках. Тому тепер стали думати над тим, яким способом позбути ся тих грошій. Шіллер запропонував напiti ся зимного молока у гартенецькій гостинниці, одначе коли ми зайшли туди, молока не було. Тоді Шіллер змінив проєкт і забажав кушiti грудку сира; одначе грудка сира коштувала сама 4 кр., а тоді ми не мали би до неї хліба. Отже й той проєкт мусіли ми закинути і вертати в Гартенек з голодними черевами. Тоді пішли ми до Некарвайгінгену, обійшли тут 3—4 гостинниці, поки в останній не дістали зимного молока; ще нині чую його смак. Нам дали чисту цинкову тарілку і срібну ложку. Молоко і хліб, якого ми накришили до тарілки і поховали ще в кишені, коштувало разом тільки 3 кр. Отже нам лишив ся ще один кр., з чого за половину купили ми в алєї в Людвігсбургу булку, а за другу половину порічок. Ними поділили ся ми по братерськи і мали такий гарний обід, якого пізнійше я вже ніколи не дістав. При тій нагоді виявив ся поетичний талан Шіллера вже в повнім блиску. Коли ми вертали в Некарвайгінген, він вибіг на один горбок, звідки можна було видіти Некарвайгінген і Гартенек, поблагословив гостинницю, де ми пообідали, а Гартенек і инші некарвайгінгенські гостинниці прокляв з такою поетичною й пророчою емфазою, що виразно пригадує собі її ще й тепер.

VII.

„Вісім днів перед своєю смертю, оповідає Генаст, ходив інше Шіллер до театру. Коли йшов, я стояв при вході. Він поздоровив мене словами: „Добрий вечір, Генаст! Гете йшов зі мною аж сюди; він нині не прийде, одначе я таки хочу бачити штуку. Вправді Коцебує не мій чоловік, одначе він знає театр“. Я настрашив ся його блідого лица і його майже скляних очий. На другий день ходив я до нього в одній справі. Слуга сказав мені, що його пан перевів сю ніч дуже погано і лежить у ліжку. Мимо того він

¹⁾ Otto Güntler, Zu Schillers Jugendjahren. (Rechenschaftsbericht des Schwäbischen Schillervereins, 1903, Nr. 7).

прийнив мене зі звичайною лагідністю. „Так, так, мій любий Генаст, я знов лежу“, сказав. „Також з Гетим нині не добре; я післав до нього. Його дужа природа найбільше йому помагає; він виздоровіє; та хто знає, що нам несе найблизша година? Наші тіла розстануться, одначе наші душі будуть жити вічно в купі“. Потім дав мені кілька поручень і подав на прощанє руку. З глибоким сумом виходив я з його простої кімнатки, щоб побачити його вже на катафальку. 9 мая по полудни між год. 5 і 6 він помер.

VIII.

В ночі з 11 на 12 мая, в навечерю неділі, вложено тіло між год. 12 і 1 в крипті на старім кладовищі коло церкви св. Якова. Перед домовиною йшли ученики першої кляси з ліхтарнями; за ними поступали оба режисери Генаст і Бекер, в якихи Шіллер стояв майже в щоденних зносинах, артисти Малькольмі, Унцельман, Ельс і Вольф, які його дуже любили за те, що був для них учителем і провідником. Домовину несли Граф, Гайде, Кароль і Вільгельм Швабе, професор Фос, брати Трайтерц, Ст. Шіце, Кляуер, Гельбіт, Ірґант, Бреме, Каннегісер, Еттельт, Люнґерсгаузен, Ягеман, Вестермаєр, Вайсер і Штарк, всі в часті державні урядники, в часті малярі, різьбарі і письменники. За домовиною йшов високий мущина загорнений у плащ, що майже закривав лице; по переказу був ним Гете, одначе в дійсности шурин Шіллера фон Вольцоген, що приїхав на той сумний обряд з Наумбурґа.

„Була гарна мавва ніч“, оповідає Кароліна фон Вольцоген, „ніколи я не чула такого повнозвучного співу соловейків, як тоді“.

IX.

Надійшла перша річниця смерті Шіллера. Дня 10 мая виставляли в театрі другий, третій і четвертий акт „Смерті Валєнштаїна“; по тім слїдувала „Пісня про дзвін“, а кінець становив епілог Гетого з хоромим співом. Між публикою панувало загальне зворушенє, а ще більше між театральним персоналом; тільки серед сліз змогла Ягерманова докінчити монольоґ Теклі. Коли занала заслону, публика виходила без найменшого шуму, тільки один могутній голос (студент із Єни) закликав: „Шіллер, в серці твого німецького народа ти будеш жити на віки!“

Зр.

